

Pedagogie notities

Les 1

Opvoeden is een vast element in het leven! Het is overal! Op tv, in het verleden van ieder van ons en ook in de toekomst. Maar net daardoor is ons beeld van opvoeden al onmiddellijk gekleurd.

Het is onbewust, impliciet. We spreken pas van een probleem wanneer we er wel over moeten nadenken.

De impliciete vorm van opvoeden heeft een heel grote invloed, soms veel meer dan de intentionele vorm van opvoeden. Om dit te illustreren een voorbeeld: Als een vader met frustraties thuis komt van zijn werk, roept tegen de mama en zich isoleert, leert hij het kind impliciet dat wanneer die frustraties heeft die eens goed moet uitwerken op de moeder en zich vervolgens isoleren. Terwijl diezelfde papa in de intentionele opvoedingsvorm het kind misschien wil leren dat het moet praten over frustraties.

Maar wie is een opvoeder eigenlijk? Volgens Hellinckx is een opvoeder een persoon die samenleeft met het kind, zich verantwoordelijk voelt voor het kind en zich bekommert om de toekomst van het kind.

Opvoeden is complementair (= niet enkel ouder of kind, maar beiden), circulair (= wederzijdse beïnvloeding) en multifactorieel.

H1: Opvoeden als wetenschap

De belangrijkste opvoedingsvariabelen zijn: het kind, de ouder en de opvoedingscontext.

1. Het kind: De eigenheid van het kind beïnvloedt de opvoeding die het krijgt van de ouders. Dit kan bepaald zijn door neurobiologische invloeden (vb: kinderen met het autismespectrumstoornis 'ASS'), en ook door pre-, peri- en postnatale invloeden (vb: de manier van bevalling). Samen vormen deze 2 invloeden het temperament van het kind. Maar buiten het temperament hebben ook fysieke kenmerken, het geslacht van het kind,... een invloed op hoe anderen met het kind omgaan. En de verwachtingen van de ouders met betrekking tot het kind. Er zijn m.a.w. genetische invloeden en kenmerken van het kind die de opvoeding beïnvloeden.
2. De ouder: (zie les 2)
3. De opvoedingscontext: (zie les 2)

Les 2

Video schatjes: Deze video illustreert hoe het bezitten van persoonlijkheidskenmerken van iemand een gevolg kan hebben op de opvoeding. De moeder die depressief is heeft meer problemen met de oudere zoon omdat die heel erg lijkt op de vader en minder met de jongste zoon omdat ze daar meer zichzelf in herkent. Vader en moeder zijn gescheiden.

Tweede video: Deze video illustreert hoe de opvoedingsgeschiedenis van de ouders een impact heeft op de opvoeding. De moeder had een ongelukkige jeugd en wil beter doen voor haar eigen kinderen. Ze wil een goede moeder zijn, maar wat voor haar een 'goede moeder' is vloeit voort uit haar opvoedingsgeschiedenis. Ze paniekeert bij een driftbui van het kind en voelt zich onzeker. De vader blijft kalmer bij de situatie omdat deze opvoedingscrisis zijn competentiegevoel weinig of niet aantast. De situatie is voor de vader minder emotioneel beladen. De moeder streeft te hard naar 'perfect parenting'.

De opvoedingscontext:

1. Subsysteemkenmerken: Dit zijn de siblings en de partnerrelatie. Het spreekt voor zich dat deze een invloed uitoefenen op de opvoeding. Wanneer een relatie (hetzij met siblings, hetzij met de partner) zeer conflictbeladen is zal dit uiteraard veel energie vergen => energie die je niet meer zal kunnen opbrengen voor de opvoeding.
2. Gezinskenmerken: De gezinsorganisatie is een eerste onderdeel van de gezinskenmerken. Dit gaat over wie omgaat met wie, en hoe. Daar binnen kunnen we een luikje 'afgrenzingsprocessen' maken en een luikje gezinshiërarchie. Deze afgrenzingsprocessen zijn geïllustreerd door een continuüm waarop ieder gezin te plaatsen valt met twee uitersten: los-zand gezinnen en kluwengezinnen. Het is een pathologisch continuüm => de uitersten zijn ongezonde extremen. Afgrenzingsprocessen zijn nodig omdat ieder gezinslid nood heeft aan een ruimtelijk- en psychisch territorium en een eigen handelingsterrein. De gezinshiërarchie kent vele vormen: allianties (=sterke band tussen mensen), coalities (= schadelijke groepering die zich keert tegen buitenstaanders) en parentificatie (= kind moet een ouderrol opnemen).

De gezinscultuur is een tweede gezinskenmerk wat het waardensysteem omvat dat de verwachtingen van de ouder beschrijft. Dit heeft een impact op de opvoeding die ouders geven aan het kind. Hier moet je je eigen referentiekader aan de kant kunnen schuiven en geen waardeoordelen vellen. Je mag je eigen waarden niet opdringen. Vb: je mag niet zeggen dat een ouder een slechtere opvoeder is omdat het kind voor de televisie mag eten.

De gezinsdynamiek het laatste gezinskenmerk. Dit zijn de vormen die gezinnen aannemen in de evolutie. Het verloopt in fases. Problemen ontstaan hier wanneer de evolutie stagneert.

3. Materiële en sociale kenmerken: De mate waarin een kind gestimuleerd wordt door omgevingselementen speelt ook vanzelfsprekend een rol op de opvoeding van een kind. Zo maakt de buurt waarin het kind opgroeit al een groot verschil. Maar ook bijvoorbeeld of het kind opgroeit in een gezin dat het financieel erg moeilijk heeft tegenover een gezin die geen financiële moeilijkheden ondervindt. Of de speelkamer veel of weinig speelgoed bevat, en welke variatie het speelgoed biedt,...

Les 3

Het ui-model van Bronfenbrenner toont aan dat de opvoeding bestaat uit verschillende niveaus:

- microniveau: ouders, siblings, burens, schoolse contacten, religieuze contacten
- mesoniveau
- exoniveau: mensen in contact met mensen uit het microniveau en zo onrechtstreeks invloed hebben op de opvoeding.
- macroniveau

In het model van Belsky zien we net als bij Hellinckx de persoonlijkheidsfactoren terugkomen. Hij voegt daar sociale steun aan toe als zijnde een variabele voor risicofactoren.

Belsky heeft veel onderzoek gedaan naar waarom er iets bestaat als kindermishandeling. Daarom is zijn theorie oorspronkelijk gebaseerd op wanneer het fout loopt, en te weinig de nadruk legt op wanneer het goed kan lopen. Daarom werkt Belsky's model anti-empowerend. De rangordening die Belsky in zijn theorie steekt legt vaak de nadruk op het aandeel van de ouders, en niet op de nadruk van het kind. Belangrijk is om in te zien dat dit niet zo is en we moeten spreken van een interdependente asymmetrie in zijn model. Dit wil zeggen dat in tegenstelling tot Hellinckx het kind

niet in gelijke mate bijdraagt aan de opvoeding, maar dat er geen gelijke mate van verantwoordelijkheid bestaat tussen ouder en kind en toch elk zijn aandeel heeft.

Belsky beseftte dat zijn model teveel gericht was op de risicofactoren en sprak daarom later van een 'buffered system'. Dit wil zeggen dat risicofactoren teniet gedaan kunnen worden door protectieve factoren. Er bestaan 2 visies op dit systeem. De lineaire visie zegt dat hoe meer risicofactoren er zijn, hoe groter de kans is dat de opvoeding fout zal lopen. De niet-lineaire visie is daarin veel pessimistischer en zegt dat risicofactoren elkaar wederzijds beïnvloeden en daardoor de opvoeding zelfs bij enkele risicofactoren al kan mis lopen.

Bakker toonde aan met het balansmodel dat we voor een goede opvoeding een evenwicht moeten zoeken tussen draaglast (wat de opvoeding van de ouders vergt) en draagkracht (wat de ouders aankunnen). De draagkracht is het geheel van competenties van ouders en de protectieve factoren. Dit model is een goede tool om de opvoeding objectief te bestuderen.

H2: De opvoeding in de praktijk

Problemen ontstaan wanneer opvoedingsvraag en aanbod niet op elkaar zijn afgestemd. De pedagogische vraag van het kind komt aan bod in zijn gedrag. Gedrag heeft met andere woorden een signaalfunctie!!!

Deze pedagogische vraag is voor ieder kind uniek. Elk kind heeft zijn noden en vraagt daardoor een unieke aanpak. Maar ook zijn er gelijkenissen voor ieder kind: basisnoden. Ieder kind moet ontwikkelen en heeft daarvoor basisnoden.

Om deze ontwikkelingsfasen te doorlopen moeten kinderen bepaalde ontwikkelingstaken vervullen. Elk kind heeft de volgende basisnoden: affectie, structuur en sanctionering (in dit geval niet opvatten als straffen, maar als een ander woord voor 'gevolg geven aan gedrag' wat de wereld voorspelbaar maakt en verheldert). Maar deze moet je overstijgen: Meet wat het kind precies vraagt voor iedere specifieke basisnood. Je moet je pedagogisch aanbod hieraan aanpassen. Als hier sprake is van discongruentie (een moeilijk woord voor een conflict), is er een opvoedingsprobleem. Voorbeeld: op welke manier heeft dit kind precies affectie nodig?

Wanneer we spreken van kinderen met een 'specifieke vraag', bedoelen we kinderen met een extra genetisch rugzakje. Voorbeeld: ADHD, een fysieke beperking, kind met het syndroom van down,... . Net zoals elk kind voor ontwikkelingstaken komt te staan, gaan ouders ook voor opvoedingstaken komen te staan. Deze lopen uiteraard gelijk met het ontwikkelingsstadium waarin het kind zich bevindt. Sensitiviteit en responsiviteit zijn hierbij zeer belangrijke opvoedingstaken, zeker als het gaat over baby's omdat deze zich dan bevinden in het hechtingsstadium (wat erg belangrijk is voor de rest van de opvoeding). Het is van belang de opvoedings- en ontwikkelingsfasen goed te kennen (zie cursus) omdat je dan goed kan zien in welke fase de ouders en het kind zich bevinden. Dit helpt om te zien waar er sprake van discrepantie is, en waar bijgevolg het probleem zit.

Les 4

De opvoedingsstijl kan verschillen tussen ouders. Hoewel dit verwarrend zou kunnen zijn voor het kind, zou dit ook wel een bufferende werking kunnen hebben. Uit onderzoek is gebleken dat de opvoedingsstijl wel degelijk een effect heeft op 'de output' (de persoonlijkheid van het kind). Vooral de as van 'controle' heeft effect op het al dan niet vertonen van delinquent gedrag.

!! Het bespreken van opvoedingsstijlen kan de indruk wekken dat er sprake is van een unidirectioneel verband, maar dit is niet zo !!

Samenleven tussen ouders en kinderen

1. Opvoedingsdomeinen: Volgens Hellinckx kan je die samenleving tot 4 opvoedingsdomeinen herleiden => - Verzorgen: Zeer belangrijk bij jonge kinderen
- Werken/leren
- Spelen/ontspanning: Het kind moet zichzelf kunnen zijn. Hier zie je dat er nog weinig ouders weten hoe ze moeten spelen. Voorbeeld: papa en kindje spelen riddertje. Het kind beslist dat de ridders frietjes gaan eten. Papa zegt: "dat kan niet want ze hadden geen frituren in de middeleeuwen."
- (sociale) omgang

Deze domeinen bieden een zicht op de manier waarop ouders met hun kind omgaan en wie de ouders als persoon zijn. Belangrijk is dat je hier je eigen waardensysteem aan de kant zet. Deze domeinen bepalen ook het opvoedingsklimaat en de situatierhantering. Ook hier dragen zowel ouder als kind aan bij!

2. Opvoedingsklimaat: (= de kwaliteit van de relatie tussen ouders en kind). Dit klimaat wordt geschept door de samenleving tussen ouders en het kind. Wanneer dit klimaat slecht is kan de ouder moeilijk kwaad zijn op een situatie, zonder kwaad te zijn op het kind als persoon. Dit zie je vaak bij nieuw samengestelde gezinnen en leerkrachten, omdat hier niet zo'n affectieve band gecreëerd is.
3. Situatierhantering: Om te kunnen zeggen op een bepaalde manier van situatierhantering goed is moeten we eerst kijken naar 'wie is dit kind?' en 'wat zijn zijn/haar noden?'. => Patterson: ouderlijke vaardigheden. Ouders van kinderen die delinquent gedrag stelden scoorden vaak zeer laag op ouderlijke vaardigheden.

Vaardigheden: - Positieve betrokkenheid: Veel samenhang met gezinscohesie (los-zand VS kluwengezin). Mag niet te weinig en niet teveel zijn.
- Positieve bekrachtiging: Goed gedrag van kinderen opmerken en gevolg aan geven. Niet als evident zien! Sociale beloningen kan je niet teveel geven!
- Problemen oplossen: Oog hebben voor gevoelens. Niet verbieden om gevoelens te hebben, wel leren om op een goede manier met gevoelens om te gaan.
- Disciplineren: Regels consequent opvolgen. Niet teveel regels stellen en te intens straffen, want dit heeft gevolgen op je opvoedingsklimaat.
- Monitoring: Interesse tonen in en toezicht houden op het kind om probleemgedrag te voorkomen en voorspellen.

H3: Opvoedingsproblemen

Opvoeden is een sociaal en een relationeel proces: aan de ene kant is het kind gericht op de ouder, aan de andere kant heeft de ouder de natuurlijke drang om op te voeden.

We maken een belangrijk onderscheid tussen biologische volwassenheid en culturele volwassenheid. Je bent biologisch volwassen als je lichaam rijp is. Maar je bent pas cultureel volwassen als je volledig zelfstandig en verantwoordelijk kan functioneren. Deze twee verschillen veel nu tegenover 100 jaar geleden.

Video: toont aan dat er veel verschil is tussen jeugd van nu en jeugd van vroeger, maar ook dat er veel gelijkenissen zijn! Ook 50 jaar geleden werden dezelfde discussies gevoerd en werd de jeugd aanzien als 'ontspoord'.

Les 5

Video: 'ze vinden me druk'

- De baby is prematuur geboren. De geboorte van een kind maakt ouders altijd wel iets onzekerder, omdat ze geconfronteerd worden met iets kwetsbaar waar ze verantwoordelijkheid over zullen dragen. Een prematuur kind is extra kwetsbaar => nog onzekerder.
- Georgina heeft een heel hevig temperament (huilbaby,...) later is dit ook zichtbaar omdat ze hevig reageert op situaties (ze maakt snel een opvoedingscrisis van een situatie). Ze kan niet omgaan met frustraties en toont dit ook fysiek aan (vb: met de voet stampen). Ze is ook uit de crèche geschopt.
- Door haar hevig temperament gaat ze op een heel extreme manier aantonen dat het opvoedingsaanbod van de ouders niet goed is afgestemd op haar pedagogische vraag.

Pedagogische vraag: in verband gelegd met de basisnoden van kinderen.

1. Affectie: Georgina heeft veel nood aan fysieke affectie. Moeder en dochter staan daarin haaks tegenover elkaar! Moeder voelt zich wel NOG onzekerder doordat ze op een gegeven moment gevraagd werd haar dochter een kus te geven, en ze dit niet kon.

2. Structuur: Sociale contacten hebben ondersteuning nodig. Georgina is niet in staat uit zichzelf op een gepaste manier om te gaan met andere mensen. Ze heeft hier sturing van haar ouders nodig. Zelfredzaamheid is ook zeer belangrijk dat hier gestimuleerd wordt. Je ziet bijvoorbeeld dat ze het niet prettig vindt haar haar te laten kammen, maar ze is apetrots wanneer ze zelf haar haar heeft gekamd.

3. Sanctionering: Je mag nooit een beloning terugnemen of ontkrachten. Georgina is erg blij wanneer haar ouders trots op haar zijn. Daar geniet ze echt van. Dit zie je wanneer ze na haar verjaardagsfeest alles opnoemt waar ze flink is geweest. Je merkt dat ze veel nood heeft aan de verbale uitdrukking daarvan.

- De ouders:
Persoonlijkheidskenmerken moeder: De opvoedingsgeschiedenis van de moeder heeft een grote invloed op wie ze nu is en hoe ze opvoedt. Haar pedagogisch besef is gekleurd. Ze interpreteert het gedrag van het kind als zijn 'om haar te pesten'.
De persoonlijkheid van de moeder is erg gekenmerkt door een laag zelfbeeld. Ze kan weinig relativeren en neemt alles persoonlijk op. Vader kan dit veel beter. Je ziet wanneer de vader een grapje maakt aan de telefoon 'wanneer beginnen we met mijn vrouw' dat ze zich schaamt, terwijl als de moeder een grapje maakt over de vader 'ik had ook een rotvader' dat hij ermee lacht en zich daar niks van aantrekt.
Ze heeft veel nood aan controle, dit zie je ook aan de job die ze uitoefend. Haar kind zorgt net voor veel onzekerheid, het omgekeerde van controle.
! Alertheid moet ontstaan wanneer de moeder praat over de obsessies in haar verleden. Ze wijzen op een OCD (= psychiatrische problematiek), en lijkt ook last te kunnen hebben van een depressie. Psychiatrische problematieken beïnvloeden ook de manier van opvoeden!

Persoonlijkheidskenmerken vader: Vader heeft een sterk competentiegevoel. Zijn zelfbeeld wordt weinig of niet aangetast. Dit omdat hij beschikt over een groot relativeringsvermogen en een gezonde dosis humor. Dit alles maakt de opvoeding voor hem draaglijker. Vader bevat met andere woorden veel protectieve factoren tegenover de risicofactoren bij moeder en Georgina.